

השפעת הפינוי מהנגב המערבי והמענים בתקופת הביניים באספקלריה של מנהלת תקומה

דגנית סנקר לנגה*

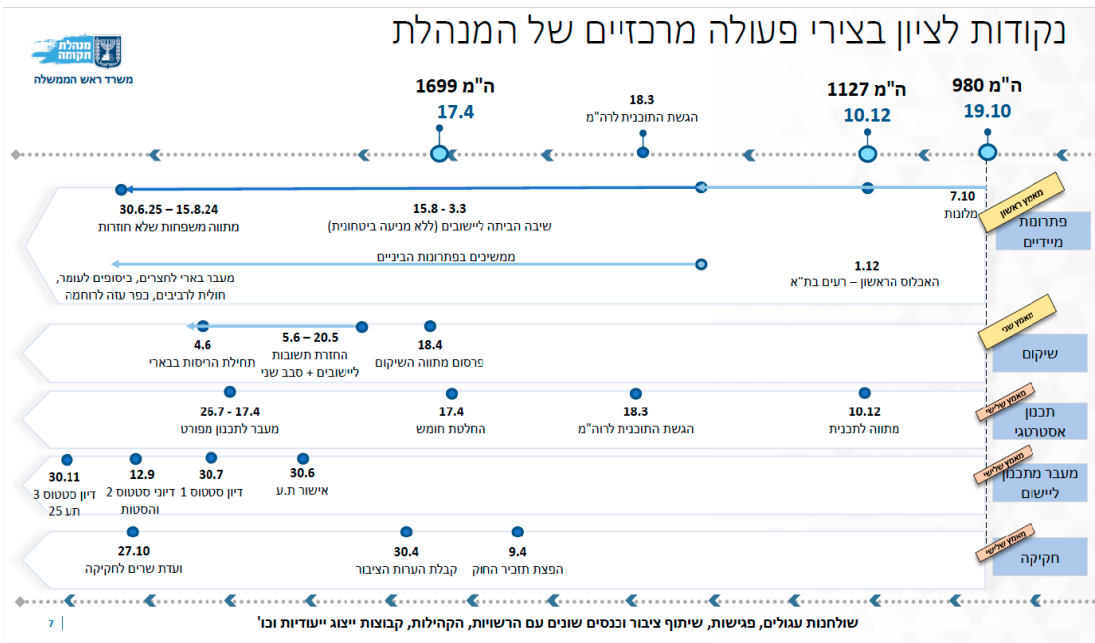
ב־7 באוקטובר 2023 פרצה מלחמת חרבות ברזל, שהחלה במתקפה משולבת של ארגון חמאס על ישראל, יחד עם ארגוני טרור נוספים. על רקע זה התקבלה בממשלה שורה של החלטות אשר לפינוי אוכלוסייה מיישובים בחבל תקומה בנגב המערבי. במקביל הוקמה מנהלת תקומה, שייעודה שיקום פיזי ארוך טווח של החבל בצד שיקום בכל תחומי החיים, לשם העלאת איכות החיים ביישובי החבל בתחומי החינוך, הבריאות, הרווחה ועוד. מאמר זה מתאר את עיקרי התופעות והקשיים שהתעוררו בתקופת הפינוי, את המענים שהעמידה המנהלת יחד עם שותפיה במשרדי הממשלה ואת ההשלכות על תוכנית החומש (ראו פירוט להלן).

על פי מרכז המידע והמחקר של הכנסת פונו 24 יישובים בטווח של אפס עד ארבעה ק"מ מגבול רצועת עזה, ובהם 15,818 תושבים, במסגרת תוכנית הפינוי 'מרחק בטוח דרום'. הפינוי החל ביום פרוץ המלחמה. החלטת הממשלה מס' 950 מ־12 באוקטובר 2023 אישרה בדיעבד את הפינוי וקבעה את התשלומים למפונים, למתקני הקליטה ולמשימות שעל משרדי הממשלה לבצע. בהחלטה נקבעו המשימות לביצוע על ידי משרד החינוך, משרד הרווחה והשירותים החברתיים ומשרדים נוספים שתחומי אחריותם נוגעים לאוכלוסיית המפונים. אשר לכלל התושבים המתגוררים בטווח של אפס עד שבעה ק"מ מגבול הרצועה, נקבע בהחלטה שמי שפונה או התפנה ממקום מגוריו יקבל מענק לצורך התארגנות ראשונית לצרכים המיידיים הנדרשים. החלטה זו תוקנה בדיעבד בהחלטת הממשלה מס' 980 מ־23 באוקטובר 2023, ונוספה אפשרות עבור המפונים להיקלט באופן עצמאי בכל מסגרת אחרת ולקבל מענק אכלוס על סך 200 ש"ח למבוגר ו־100 ש"ח לילד, לכל יום לחימה. עם הקמת מנהלת תקומה ב־19 באוקטובר 2023 הוטלה עליה האחריות לשיקום חבל תקומה, שבספטמבר 2023 כלל כ־64 אלף תושבים ב־47 יישובים, המשתייכים לחמש רשויות. עם פרוץ המלחמה פונו כל תושבי החבל, מתוכם 27,964 בני אדם למלונות ברחבי הארץ. היתר התפנו עצמאית לאתרים שונים.

* ראש מערך אדם וקהילה במנהלת תקומה. לשעבר מנכ"לית משרד העלייה והקליטה. פרשה מצה"ל בתום 24 שנות שירות בדרגת סגן־אלוף. עיקר שירותה בתחומי תכנון כוח אדם ותכנון אסטרטגי.

מנהלת תקומה לא הייתה אחראית בשלב זה על המקומות לקליטת המפונים שהוקצו על ידי פיקוד העורף, ובהמשך על ידי משרד ראש הממשלה. בחודשים הראשונים השקיעה מנהלת תקומה מאמצים לזיהוי היקף השיקום הנדרש ביישובים שנחדרו ונהרסו, וכן בגיבוש תוכנית אסטרטגית לשיקום ולצמיחה של החבל. מהר מאוד התברר הקשר בין ההווה שחווים תושבי החבל לבין מעני הביניים ותמונת העתיד. כך מצאה עצמה המנהלת מתמודדת עם שלושה מאמצים עיקריים: הראשון – לטווח הזמן המיידי, שכלל את ליווי הפינוי לבתי המלון; השני – לטווח הזמן הבינוני, שהתייחס לצורך בבניית "קיבוצים חלופיים" לקהילות שנפגעו קשות לטווח של שנתיים-שלוש – אלה שנבצר מהן לשוב בשל שיקולי מניעה ביטחונית או שיקומית. מהלכים אלה חייבו הגדרות מורכבות ודיון על רמות ההרס והפגיעה הקהילתית, כמו גם על מיקום פתרונות הדיור החלופיים. המאמץ השלישי – לטווח הזמן הארוך, עוסק בגיבוש תוכנית חומש אסטרטגית לשנים 2024-2028.

תרשים 1: עיקרי המאמצים בצירי הפעולה המרכזיים שהובילה מנהלת תקומה

מקור: מצגת מנהלת תקומה, ספטמבר 2024

תקופת הפינוי של תושבי הנגב המערבי התארכה עד אוגוסט 2024, והיו לכך השלכות שונות בכל תחומי החיים של המפונים. התושבים הושפעו גם מאופיין וגודלן של המועצות המקומיות ומההבדלים ברמת הפגיעה ביישובים השונים, שחייבו מענים דומים ושונים. למשל, הירצחו של אופיר ליבשטיין, ראש המועצה האזורית שער הנגב, הוסיף מורכבות מיוחדת בכל הקשור למועצה, לעובדיה ולתושביה.

תרשים 2: חמש המועצות האזוריות וגודלן

חבל תקומה כחלק מהנגב המערבי

בחבל התקומה 63,675 תושבים נכון לספטמבר 2023
(מתוך 90,729 תושבים ב-5 רשויות החבל)

10,804	6,040	6,792	35,055	4,984
אשכול	שדות נגב	שער הנגב	שדרות	חוף אשקלון

החבל כולל 47 יישובים* (מתוך 82 בכלל רשויות החבל)

חוף אשקלון	שדרות	שער הנגב	שדות נגב	אשכול	
6/21	1	9/12	8/16	23/32	מס' יישובים בחבל (מיישובי הרשות)
נתיב העשרה	-	כפר עזה נחל עוז	-	בארי, ניר עוז, חולית, ביסופים, נירים, עין השלושה, ניר יצחק, סופה, רעים, כרם שלום	יישובים בפתרונות ביניים
* כולל מבקיעים					

מקור: מצגת מנהלת תקומה, ספטמבר 2024

תחום החינוך

עם הזמן נוצרה ההבנה כי הצרכים בכל רשות נובעים מאופייה הייחודי ומתפיסת העולם החינוכית הקיימת בה, ובשל כך כלל המענים שניתנו בהמשך במסגרת תוכנית החומש נבנו עם חירות מרבית לשלטון המקומי ולא כתוכניות רוחביות.

חבל תקומה מאופיין בשיעור גבוה של ילדים, המהווים כ-30 אחוזים מכלל התושבים. מדובר על כ-21 אלף ילדים ותלמידים מגיל אפס עד 18, אשר המעבר שלהם לאתרי הקליטה חייב היערכות מהירה. דגש מיוחד ניתן להתארגנות עבור ילדים מגיל אפס עד שש, שהייתה על פי רוב של היישוב המפונה עצמו, בסיוע כוחות של הרשות המקומית. תחום החינוך הוא

קריטי ומשפיע מאוד על קיום שגרה של מפונים ועל שיתופי פעולה עם הרשויות הקולטות, בעיקר בשילוב של תלמידים חדשים במערכת הקיימת תוך שמירת הרצף החינוכי ומניעת נשירה סמויה, שנבעה מהעלייה בקשיים הרגשיים של הילדים המתפנים והוריהם. הקושי התבטא בין היתר בשימור הקשר בין הקהילה המקורית המתפנה לקהילה הקולטת.

החסמים ברציפות התפקודית במערכת החינוך נבעו מהמעבר למקומות הקליטה, ממצבם של המורים, שהיו בחלקם מפונים שסבלו ממתקפת ה-7 באוקטובר, וממצבם הרגשי של התלמידים, שחלקם השתייכו למעגל השכול הראשון או למעגל החברתי של תלמידים שנרצחו או נחטפו. בשל קשיים אלו גובשו במהלך תקופת הביניים קווי תכנון וביצוע מהירים מול מוסדות חינוך ומרכזי למידה חלופיים, בצד חשיבה מחודשת על פריסת מוסדות החינוך והתאמתם לשינויים הדמוגרפים. שינויים אלו נעשו תוך כדי תנועה, בתנאי אי-ודאות ובלמידה מתמדת. בתקופה של מספר חודשים הוקמו בתי ספר עורפיים במרחק של יותר משבעה ק"מ מהגבול, על מנת לאפשר שגרת לימודים. למעשה החינוך נקבע כגורם המרכזי המאפשר חזרה לשגרת חיים לכל המשפחה ולקהילה. החינוך הבלתי פורמלי, הנקרא בטרמינולוגיה הקיבוצית החינוך החברתי, הוכיח עצמו כיעיל מאוד בתקופת הפינוי ואף היווה גשר לשילוב תקין של מערכות החינוך הפורמלי.

בתקופת הביניים פיתחה מנהלת תקומה תוכניות ייעודיות בהיקף של ארבעה מיליון ש"ח לצמצום קשיים חברתיים ולימודיים, כולל תוכנית לחינוך הבלתי פורמלי שהותאמה ונוהלה על יד מנהלי מחלקות החינוך של מועצות האם. בהמשך, במסגרת תוכנית החומש לחינוך צמחה ההבנה כי נדרשת השקעה רבה בתחום החינוך הבלתי פורמלי, המוביל את החינוך הפורמלי בתהליכי החזרה הביתה והשילוב במערכות החינוך. אחד הפרויקטים הראשונים שהופעלו על ידי המנהלת היה 'קיץ של תקומה', שהרחיב את המסגרות החינוכיות בחבל בחודשי הקיץ. תוכנית זו נבנתה כמיזם ייחודי שנעשה בעזרת פילנתרופיה ובשיתוף ארגוני חברה אזרחית, ואשר אפשר מגוון תוכניות קיץ בהתאם לפריסה הגילית ובחירת הרשות. כאן המקום להדגיש את החשיבות והתרומה של החברה האזרחית והפילנתרופיה, גם במסגרת המאמץ החינוכי הקריטי. נכללו לא רק רכיבים מגוונים של החברה הישראלית עצמה אלא גם תוצרים שונים של הקשר החם עם הקהילות היהודיות בתפוצות. היקף התקציב שהוזרם על ידי פילנתרופיה של קהילות יהודיות נאמד ביותר מ-800 מיליון דולר, שהועברו כבר בשלב מוקדם.

תחום הבריאות

המענה בתחום הבריאות לאתגרי ההתפנות ההמונית והשיקום נשען בין היתר על לקחי העבר, כולל לקחים מערכתיים של משרד הבריאות, המתבסס על לקחים של ארגון הבריאות העולמי. הנחת העבודה הייתה שחשיפה לטראומה מגבירה את הסיכון לדיכאון, לחרדה ולבעיות פסיכוסומטיות, שיוצרים אתגרים בריאותיים שונים. במחקר שערכו בית החולים ברזילי ולשכת הבריאות באשקלון לאחר פינוי גוש קטיף (2005) עלה שהפינוי הביא עימו השפעות ארוכות טווח על מצבם הבריאותי של המפונים. השפעה זו באה לידי ביטוי בהכפלת שיעור החולים בסרטן ובעלייה בשכיחות התקפי אסטמה, סוכרת, מחלות לב ולחץ דם.

נתוני האגף לבריאות הנפש במשרד הבריאות גילו עלייה של 400 אחוזים בדרישה לטיפול נפשיים במסגרת מרכזי החוסן בחבל תקומה. מחקר שבוצע באגף התזונה במשרד הבריאות ואשכול הנגב המערבי בקרב אוכלוסיית המפונים מחבל תקומה העלה כי השהייה הארוכה במלונות ומחוז לבית הובילה לשיבוש באורחות החיים, אשר העצים הרגלים לא-בריאים, תזונה לקויה ויושבנות (מיעוט בפעילות גופנית) בקרב מבוגרים וילדים. זאת נוסף על דיווחים עצמיים של הנשאלים על עלייה משמעותית במשקל בתקופה זו.

היבט נוסף שעלה מסקר שערך ארגון 'קרן בריאה' הוא שכ-30 אחוזים מהנשים שפנו עקב מתקפת ה-7 באוקטובר העידו כי הן זקוקות לסיוע נפשי. 37 אחוזים מהמפונות דיווחו על הרעה במצבן, לעומת 19 אחוזים מאלו שאינן מפונות. 17 אחוזים מהמפונות דיווחו על הרעה במצבן הפיזי. 35 אחוזים מהמפונות ו-22 אחוזים מכלל הנשים דיווחו על בעיות בריאותיות שהחמירו או הופיעו לראשונה אחרי 7 באוקטובר. 22 אחוזים מהבעיות שהחמירו או הופיעו היו על רקע נפשי. ממצאים נוספים הצביעו על עלייה בשימוש בתרופות, ובהן תרופות לשינה (זינוק של 132 אחוזים בקרב המפונות, לעומת 58 אחוזים בקרב נשים שלא פונו), תרופות נוגדות דיכאון וחרדה (61 אחוזים לעומת 26 אחוזים, בהתאמה) ותרופות הרגעה (42 אחוזים לעומת 34 אחוזים, בהתאמה).

הסקר מצביע על כך שנשים במלחמה נוטות להזניח את הטיפול בבעיותיהן, כולל בדיקות מניעתיות. 56 אחוזים ציינו שאין להן פנאי להתעסק בענייני הבריאות שלהן, ושיעור דומה ציינו שחוסר היכרות עם רופאים בסביבתן הזמנית גרם להזנחת הטיפול הרפואי. 36 אחוזים מהמשיבות ציינו כי הסיבה שהתקשו לשמור על בריאותן לאחר הפינוי היא חוסר התמצאות בסביבה שאליה פונו.

במחקר אחר שנעשה על ידי קופת חולים כללית בקרב כשלושה מיליון מבוטחי הקופה עלה שבחצי השנה הראשונה למלחמה נצפתה באוכלוסייה הכללית עלייה של כ-50 אחוזים

ברכישת נוגדי חרדה, ופי שלושה משככי כאבים. בקרב תושבי הנגב המערבי נצפתה עלייה של 200 אחוזים ו־250 אחוזים, בהתאמה. כן נצפתה עלייה ניכרת בניפוק מרשמים של תרופות לעומת הרבעון לפני פרוץ המלחמה – 25 אחוזים בכדורי שינה ו־33 אחוזים בנוגדי דיכאון.

המענים שנבנו בתחום הבריאות היו מהירים לאור מבנה ההפעלה של קופות החולים, שסיפקו את כלל השירותים במקומות הפינני ואף הצליחו בחלק מהמקרים להשאיר את הרופאים המקוריים. הקופות גם הצליחו להפעיל שירותים מרחוק – תהליכים שהוצאו ונוסו בתקופת הקורונה. קופת חולים כללית, שמרבית תושבי החבל מטופלים אצלה, הקימה כבר בתחילת המלחמה מוקד פניות ייעודי למפונים, שעובדיו יזמו שיחות וקיבלו פניות לטיפול דחוף. בתוך זמן קצר התאפשר לכלל האוכלוסייה שנפגעה לקבל מענה מהיר למגוון רחב של בעיות. המוקד סייע גם בתיאום תורים בכל אזורי הארץ, בשיתוף פעולה עם שאר המחוזות ובתי החולים.

קופת חולים כללית גם הקימה מאפס תשתית מגוונת ויעילה של שירותי בריאות באזור ים המלח, לשם הגיעו כבר בתחילת הלחימה כ־15 אלף מפונים מהנגב המערבי. הופעלו מרפאות בארבעה מלונות, אחת מהן עבור קהילת בארי שאיבדה רבים מתושביה. הוקמו גם מרפאת שיניים ובית מרקחת, טיפת חלב, מכון פיזיותרפיה ומרפאת מומחים. אפשר לטעון כי במקום הכי נמוך בעולם ניתן שירות רפואי ברמה הגבוהה ביותר. התברר כי במקרים רבים, שירותי הרפואה שמהם נהנו המפונים בתקופת הפינני היו טובים מאלה שהיו מורגלים אליהם ביישובים מגוריהם – בעיקר בהקשר לזמינות השירות ולרפואה יועצת.

בראייה עתידית, תוכנית השיקום והצמיחה בתחום הבריאות לחבל תקומה אמורה ליצור רמת שירות גבוהה במידה ניכרת מזו שהייתה לפני המלחמה, תוך הכנסת חדשנות מקצועית. דוגמה אחת לכך היא פרויקט המשחקיות האבחוניות, שיאפשרו לאנשי מקצוע לאבחן עיכוב התפתחות בילדים באמצעות התבוננות בפעילותם. גם מיזם יצירתי זה יפותח בשותפות עם ארגוני חברה אזרחית ופילנתרופיה.

תחום הרווחה והחוסן

השירות במחלקות לשירותים החברתיים ברשויות המקומיות בחבל תקומה ניתן לפני המלחמה לכ־13,500 אנשים, שהיוו כ־16 אחוזים מאוכלוסיית החבל. הממוצע הארצי הוא 11 אחוזים. במהלך תקופת הפינני ניכרה עלייה במספר הנזקקים לשירותי תחום החוסן האישי והמשפחתי. הפערים באיוש תקני עובדים סוציאליים עקב הפינניים הקשה על זמינות

השירות. מכאן נגזרו תוכניות שנועדו לשמור על שלומות הפרט והמשפחה, לצד תמיכה בעובדים ובמערכת ותמרוץ עובדים סוציאליים.

מוקד עשייה מרכזי במסגרת ההתפנות הנרחבת היה המאבק על שימור חיי הקהילה. קהילה הוא מונח חדש בעבודת הממשלה, שעל פי רוב פועלת מול רשויות מקומיות ולא מול יישובים. תחומי העשייה והידע מצויים במשרדי ממשלה שונים, כמו משרד הרווחה והחטיבה להתיישבות. שימור מרכיב הקהילתיות עבור אלה שפוננו היה אתגר משמעותי, שבא לידי ביטוי בצורך בניהול מבוזר מול מחלקות ברשויות המקומיות ובצורך ביצירתיות לשמירה על עוגנים קהילתיים ולשימור הקשר עם האנשים שבחרו לא לגור עם קהילתם המקורית – הפרדה שבחלק מן המקרים גרמה לדחייה ולהתנכרות מצד הקהילה.

בתקופת הפינני היה ברור שקהילות עם הנהגה חזקה הצליחו להתמודד עם האתגרים בצורה מיטבית, בהשוואה לקהילות עם הנהגה פחות חזקה. מניסיון העבר נלמד כי העצמת המנהיגות המקומית צריכה להיות עיקרון מוביל בעבודה עם הקהילות ובשיקומן. המפגשים בין היישובים לבין משרדי הממשלה כונו "שולחנות עגולים", מתוך כוונה לבטא את יחסי הגומלין בין הגורמים השונים. שומרה ונמשכת גם יוזמה שהחלה בחטיבה להתיישבות, המקיימת מעורבות של יועצים קהילתיים, יועצים ארגוניים ויועצים מועצתיים שהוצמדו לסייע להנהלות המקומיות בקבלת החלטות ובהובלת תהליכים שונים במהלך ההתפנות, ובעיקר במאמץ לשוב הביתה.

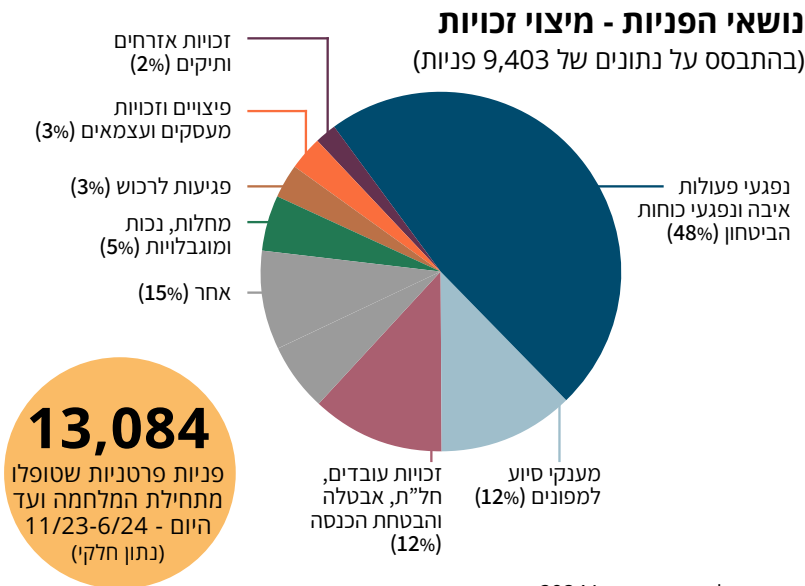
ההתנסות בשטח חשפה אתגר מיוחד עבור הצעירים. נמצא כי צעירי הקהילות נדחקו לתחתית סדר העדיפויות הקהילתי. בעוד שבקיבוצי הנגב המערבי רבים מהצעירים עוברים למגורים עצמאיים בגיל צעיר מאוד, בתקופת הפינני גם סטודנטים בשנות העשרים לחייהם מצאו עצמם, בייחוד בחודשים הראשונים, מתגוררים בחדר אחד עם הוריהם, ללא פינת לימוד או מרחב פרטי כלשהו. כבר בשלב מוקדם התערבה המנהלת ואפשרה לכל קהילה להעסיק רכז צעירים, לשם חיבור והשמעת קולם של הצעירים, שמצופה מהם לשמש קטר משמעותי בעת החזרה ליישובי הקבע.

רכיב נוסף וחשוב בחיזוק הקהילתיות היו המכינות הקדם-צבאיות בנגב המערבי, שתפקדו מהשעות הראשונות של הפינני ככוח חברתי וקהילתי משמעותי ונוסף. כך למשל, מכינת נחל עוז הגיעה עם הקהילה למשמר העמק וסייעה רבות בפעילויות חברתיות לכל הגילים. מכינות נוספות בחבל, כמו מכינת הנגב בקיבוץ חולית, מכינת יונתן בקיבוץ עלומים ומכינת מיתרים לכיש בקיבוץ נחל עוז, בחרו להישאר עם הקהילות המפונות והפכו לחלק משמעותי מהן בתקופת הפינני הראשוני והשניוני.

השלכות הפינוי על החוסן החברתי

עומק הטראומה ממתקפת ה-7 אוקטובר הוא חסר תקדים. חוסנם של היחידים, המשפחות והקהילות עובר כחוט השני בכל תחומי השיקום. על פי דוח מדד החוסן שפורסם באוקטובר 2024, אשר עליו חתומים עמותת 'ארץ חדשה עכשיו', חברת המחקר והאסטרטגיה 'אינדיקייט' וחוקרים מאוניברסיטת תל אביב ומכללת תל חי, רמת החוסן של תושבי החבל מציגה תמונה מדאיגה. 64 אחוזים מתושבי הקיבוצים והמושבים בדרום מדווחים על תסמיני דחק. רבים מהם דיווחו כי הם עדיין לא בשלב הריפוי ומתקשים לקום מהשבר. חלק מהם העידו כי הטראומה אף החריפה בחודשים שלאחר המלחמה, בעקבות היעדר טיפול מתמשך שהוביל להידרדרות במצבם הנפשי. נתון תומך נוסף הוא היקף הפניות להכרה בביטוח לאומי כנפגעי פעולות האיבה, כפי שדווח על ידי אשכול נגב מערבי המפעיל מערך למיצוי זכויות. כמחצית מהפניות עסקו בהכרה זו.

תרשים 3: הפניות למיצוי זכויות

מקור: מנהלת תקומה, ספט' 2024

במחקר שפורסם על ידי מכון טאוב בספטמבר 2024, המשווה בין הורים שפוננו מבתיהם ובין הורים שלא פונו, עולה כי הורים שפוננו בתחילת המלחמה ממקום מגוריהם – בין שחזרו לבתיהם ובין שלא חזרו אליהם – דיווחו על תסמינים רבים יותר של דיכאון, חרדה ודחק, בהשוואה להורים שלא פונו. ילדים שפוננו ממקום מגוריהם בעקבות המלחמה חוו קשיים רגשיים והתנהגותיים חמורים יותר מילדים שלא פונו.

מול זאת, דוח של מנהלי מרכזי החוסן מעלה כי אין כמעט זמן המתנה לטיפול, וכי רק 21-25 אחוזים מתושבי החבל פנו לקבלת סיוע. נתון זה גבוה לאין ערוך בהשוואה לממוצע הארצי ובהשוואה לערים קרובות דוגמת נתיבות ואופקים, שם נמצא כי שיעור הפונים עומד על שישה אחוזים. מתוך הבנה כי חוסנם של הפרט ושל התא המשפחתי יהווה חלק מהותי מתהליך השיקום הכללי של החבל, אפשרה המדינה להרחיב את היקף הטיפול במרכזי החוסן מ-12 ל-18 טיפולים בתחילה, ובהמשך, באמצעות תקציבי תקומה ל-24 טיפולים, ללא כל הפניה. מעבר לכך הושקעה מחשבה רבה בתוכנית האסטרטגית, הן בהרחבת מנעד הטיפולים והרחבת הטיפולים שאינם מילוליים, לצד יצירת תשתיות הולמות כמו מרחבי טיפול באומנות או בטבע, הקמת בית מדרש ללימודי חוסן במועצה האזורית שדות נגב והקמת חוות ריפוי חקלאיות במועצה האזורית אשכול.

נקודת ציון משמעותית הייתה פינוי המלונות ב-15 באוגוסט 2024. מנהלת תקומה נדרשה לגבש תפיסה בדבר סיוע למשפחות ולתושבים שמתקשים לשוב לחבל. העיסוק בנושא זה נעשה ברגישות הנדרשת, בשיתוף ובחסות המועצות האזוריות. המתווה שסוכם אפשר למשפחות שמשתהות בקבלת החלטה לשוב ולקבל סיוע בשכר דירה, תוך שימור הקשר עם קהילותיהם.

לקחים

מערך אדם וקהילה פועל בכמה צירי עבודה מרכזיים: חינוך, בריאות, רווחה, קהילה, תרבות וספורט, צעירים ודת. תוכנית השיקום תוקצבה בחמישה מיליארד ש"ח, מתוכם הופשרו כבר כארבעה מיליארד לקידום השיקום.

תפיסת עבודת הממשלה באמצעות מנהלת תקומה מציגה חדשנות בכמה מישורים:

א. **יכולת לבצע אינטגרציה בין מספר תחומי עשייה**, בשונה מעבודת שגרה ממשלתית ב"סילו" וקושי לשתף פעולה בנושאים חוצי משרדים.

ב. **העברת מרכז הכובד מהשלטון המרכזי לשלטון המקומי.** רבות דובר בממשלה על הרשויות המקומיות, המשפיעות במידה הרבה ביותר על מהלך החיים ומכתיבות את איכות החיים באזור. התוכנית האסטרטגית נבנתה מלמטה למעלה, על בסיס תשומות רעיוניות של כל יישוב או רשות לעתיד טוב יותר. מודל שגרת העבודה שפותח מגדיר תבניות עבודה סדורות, שבמסגרתן חלוקת התקציב ומנגנוני הביצוע נלמדים מול כל רשות בטרם כתיבת הקול הקורא לביצוע על ידי מנהלת תקומה. התקבל גם ההליך של הערות מטעם הרשויות המקומיות המועצות לאחר כתיבת הקול הקורא או סיכום ההקצאה התקציבית.

ג. **הרחבת שיתופי פעולה עם החברה האזרחית, גורמי פילנתרופיה ויהדות התפוצות.** המנהלת רואה ערך מיוחד בשיתוף כוחות חוץ־ממשלתיים לטובת שיקום החבל, מתוך הבנה כי הריפוי מחייב שילוב כוחות. קיים גם רצון רב בקרב הגופים הציבוריים להושיט יד. נכון לנובמבר 2024 עדיין שוהים כ־15 אלף תושבים מחוץ לחבל תקומה. חציים מנועים מלשוב מסיבות ביטחוניות או שיקומיות הנדסיות. כ־50 אלף תושבים, המהווים כ־87 אחוזים מכלל התושבים, שבו לבתיהם ומקיימים חיי קהילה פעילים ותוססים. מערך אדם וקהילה במנהלת תקומה חרת על דגלו את השבת החוסן החברתי ושיפור איכות החיים לכלל תושבי החבל. מעל כל אלה – כמגדלור רם ונישא – ניצבת החובה לשקם את האמון במוסדות המדינה מצד תושבי הנגב המערבי ותושבי המדינה כולה. המנהלת תמשיך במאמציה להשיב את כל התושבים לבתיהם ולהביא לכך שהנגב המערבי יהיה מקום משגשג ופורח יותר משהיה, בכל תחומי החיים.